

Wychowawcza funkcja polskich pieśni bożonarodzeniowych XV i XVI stulecia

Zasadniczym celem dysertacji jest wyodrębnienie z polskich kolęd późnego średniowiecza i renesansu szerokiego aspektu wychowawczego poprzez ukazanie ponadczasowego i uniwersalnego przesłania płynącego z ich treści.

Pierwsza część pracy ukazuje znaczenie muzyki w życiu człowieka, podaje definicje i przykłady różnego typu pieśni, przybliża świat muzyki obecny w Biblii i jej wpływ na sakralny charakter utworów muzycznych, zwłaszcza pieśni, w chrześcijańskiej Europie. Osobne miejsce zajmują polskie kompozycje wokalne – wraz z ich autorami i zbiorami – powstałe w okresie od średniowiecza do wieku XVI.

Rozdział drugi przedstawia uwarunkowania historyczno-kulturowe, które towarzyszyły narodzinom polskich pieśni bożonarodzeniowych, wyjaśnia pojęcie kolędy, podaje jej typologię, omawia religijne pochodzenie kolęd, opisuje ich charakter i formę, a także przybliża konotacje europejskie pierwszych pieśni bożonarodzeniowych. Z tego samego rozdziału dowiemy się o pierwszych kolędach powstałych na ziemiach polskich, zbiorach, w których były zapisywane oraz o tłumaczeniach kolęd i ich migracjach pomiędzy innymi narodami i różnymi odłamami chrześcijaństwa.

W rozdziale trzecim zaprezentowano obecną w pieśniach bożonarodzeniowych koncepcję Boga i człowieka w kontekście antropologiczno-pedagogicznym. Posłużono się przy tym zadaniu kolędami zgromadzonymi przez ich twórców, kopistów lub redaktorów w poszczególnych kancjonałach (śpiewnikach, modlitewnikach) powstałych w wieku XV i XVI.

W czwartej części pracy dokonano analizy kolęd w kontekście relacji zachodzących między Bogiem a człowiekiem. Odpowiedzią wyznawców Chrystusa (*anabasis*) na Jego narodzenie (*katabasis*) jest postawa radości, uniżenia, prześlągania, prośby i latrii.

W rozdziale piątym pogrupowano tematycznie wiodące treści występujące w analizowanych pieśniach oraz przybliżono prezentowany w nich świat wartości. Na czoło wysuwają się: macierzyństwo i ojcostwo, ubóstwo i uniżenie Syna Bożego, świat cnót oraz obraz przyrody. Wyodrębniono również wartości estetyczne i kulturotwórcze kolęd.

Polskie pieśni bożonarodzeniowe ukazują model wychowania oparty na prawdzie, dobru i pięknu. Obecny w nich obraz Boga i człowieka akcentuje głęboką potrzebę poszukiwania siebie samego, prawdy o narodzeniu i życiu, o odkrywaniu sensu cierpienia

i śmierci, o egzystencji nakierowanej na nieustanne bycie w drodze ku przyszłości – wieczności (*via hominis – via coelestis*). Omawiane pieśni prezentują świat przyziemny i nieziemski, immanentny i transcendentny zarazem, prozaiczny i nadzwyczajny – owiany aurą *sacrum*. Kolędy mogą uczyć, wychowywać i wzruszać każdego, kto pozwoli im się zabrać w tajemniczy świat związany z przepowiadaniem rzeczy wielkich (*magnalia Dei*) i zarazem ludzkich (*res humanae*).

Podjęcie w pracy refleksji nad wychowawczą funkcją dawnych polskich pieśni bożonarodzeniowych było możliwe ze względu na ich treściowe bogactwo i możliwości interpretacyjne w zakresie odniesień egzystencjalnych.

Polskie pieśni okresu Bożego Narodzenia jako utwory literackie kreują świat wartości, podejmując tematykę życia ludzkiego w aspekcie zarówno duchowym jak i psychofizycznym. Ukazując świat, a w nim miejsce człowieka, wyraźnie opowiadają się za określoną hierarchią wartości i koncepcją życia. Ponadto przedstawiają sytuacje, w których może się znaleźć każdy człowiek, stawiają pytania dotyczące egzystencji ludzkiej, również te odnoszące się do moralnej kondycji człowieka. Kolędy ukazują także wzorce osobowe, które można naśladować.

Dysertacja z wielu względów posiada charakter interdyscyplinarny, gdyż utrzymana jest w kontekście tradycji biblijnej, apokryficznej, patrystycznej, teologicznej, egzegetycznej, literackiej, ikonograficznej, muzycznej, pedagogicznej, dydaktycznej i wreszcie wychowawczej. Uwzględnia jednocześnie perspektywę fenomenologiczną, aksjologiczną i psychologiczną.